

Handvest Kind en Ziekenhuis

Het recht op een optimale medische behandeling is ook voor kinderen een fundamenteel recht.

Het Handvest Kind en Ziekenhuis geeft in tien punten weer welke de rechten zijn van kinderen voor, tijdens of na een verblijf in het ziekenhuis. Het handvest is in overeenstemming met het VN-Verdrag inzake de rechten van het kind en heeft evenals dat verdrag betrekking op kinderen van 0 tot 18 jaar.

Het Handvest Kind en Ziekenhuis is vastgesteld tijdens de in 1988 in Oegstgeest gehouden 'Eerste Conferentie Kind en Ziekenhuis'. Bij die gelegenheid legden twaalf Europese patiëntenverenigingen die actief zijn op het gebied van de intramurale gezondheidszorg voor kinderen, samen met de Wereld Gezondheidsorganisatie (WHO), vast welke voorwaarden in acht moeten worden genomen bij de opname van een kind in het ziekenhuis.

Elk van de tien punten van het handvest is voorzien van annotaties. Zij geven een nadere precisering van waar het handvest voor staat.

Het Handvest Kind en Ziekenhuis is onderschreven door tal van organisaties, waaronder de NVZ vereniging van ziekenhuizen, de Nederlandse Vereniging voor Kindergeneeskunde (NVK) en de Vereniging Van KinderVerpleegkundigen (VVKV).

Artikel 1

Kinderen worden niet in een ziekenhuis opgenomen als de zorg die zij nodig hebben thuis, in dagbehandeling of poliklinisch kan worden verleend.

Annotaties

- Voordat een ziek kind in een ziekenhuis wordt opgenomen, wordt nagegaan of er ook andere mogelijkheden van passende zorg en behandeling zijn, zoals thuiszorg of dagopname, teneinde het betreffende kind 'zorg op maat' te kunnen bieden.
- De rechten van zieke kinderen worden gerespecteerd ongeacht of zij thuis dan wel in een ziekenhuis worden verpleegd.
- De doelmatigheid van de gekozen vorm van zorg wordt regelmatig getoetst aan de gezondheidstoestand van het kind, opdat het kind bijvoorbeeld niet langer dan noodzakelijk geïsoleerd hoeft te worden of niet langer dan noodzakelijk in het ziekenhuis hoeft te blijven.
- Ook wanneer kinderen in dagbehandeling worden opgenomen of thuis worden verpleegd krijgen ouders alle noodzakelijke informatie, begeleiding en steun.

Artikel 2

Kinderen hebben het recht hun ouders of verzorgers altijd bij zich te hebben.

Annotaties

- Het recht van alle kinderen om hun ouders altijd en zonder enige restrictie bij zich te hebben, is een integraal onderdeel van de zorg voor kinderen in ziekenhuizen.
- Als ouders niet in staat of niet bereid zijn een actieve rol op zich te nemen in de zorg voor hun kind, heeft het kind er recht op deze zorg te krijgen van iemand anders met wie het een goede relatie heeft.
- Het recht van kinderen om hun ouders of verzorgers altijd bij zich te hebben omvat alle situaties waarin zij hun ouders nodig hebben of nodig zouden kunnen hebben, bijvoorbeeld
  - gedurende de nacht, ongeacht of het kind wakker zal worden of door zal slapen;
  - tijdens behandelingen en/of onderzoeken, met of zonder plaatselijke verdoving en met of zonder sedatie;
  - tijdens het toedienen van de narcose en onmiddellijk na het ontwaken uit de narcose op de verkoeverkamer;
  - als het kind in coma of half bij bewustzijn is;
  - tijdens reanimatie (waarbij aan ouders begeleiding wordt geboden).

Artikel 3

Ouders wordt accommodatie en de mogelijkheid tot overnachting naast het kind aangeboden zonder dat daar kosten voor in rekening worden gebracht.

Annotaties

- Artsen en verpleegkundigen die betrokken zijn bij de opname van een kind nodigen alle ouders uit bij hun kind te blijven zonder daar beperkende voorwaarden aan te verbinden.
- Artsen en verpleegkundigen adviseren, bemoedigen en steunen ouders bij het nemen van het besluit bij hun kind in het ziekenhuis te blijven.
- Ziekenhuizen zorgen voor voldoende geschikte ruimte en andere voorzieningen om het een ouder mogelijk te maken bij het kind te blijven. Deze voorzieningen bestaan onder andere uit een gemakkelijke stoel en een (vouw-)bed op de kamer van het kind, een bergruimte voor persoonlijke bezittingen, de mogelijkheid om gebruik te maken van bad en toilet en de mogelijkheid om te eten en te drinken.
- Het kost ouders niets extra wanneer zij bij hun kind in het ziekenhuis blijven. Zij hebben recht op
  - gratis overnachting (rooming-in)
  - gratis of gesubsidieerde maaltijden.

Ouders mogen geen verlies van inkomen lijden.

- Ouders die wegens de ziekte van hun kind hun werk niet kunnen doen, mogen geen inkomensverlies lijden of extra kosten hebben doordat zij
  - bij hun kind in het ziekenhuis blijven;
  - deelnemen aan de zorg voor hun kind in het ziekenhuis;
  - de dagelijkse zorg voor gezonde broertjes en zusjes thuis aan anderen moeten overlaten.
- Aan ouders die om financiële redenen niet bij hun kind in het ziekenhuis kunnen blijven of het kind niet kunnen bezoeken, wordt financiële ondersteuning verleend om dit wel mogelijk te maken (tegemoetkoming in de reiskosten en andere onkosten).
- Ouders hebben recht op betaald verlof of compensatie voor verlies van inkomsten zolang het kind ziek is.

Ouders worden geholpen en gestimuleerd bij het kind te blijven en deel te nemen aan de verzorging en verpleging van het kind.

- Verpleegkundigen bevorderen de actieve participatie van de ouders in de zorg voor hun kind. Zij doen dat door
  - ouders volledig voor te lichten over de zorg voor hun kind en over de gang van zaken op de afdeling;
  - met ouders te overleggen welk deel van de zorg de ouders op zich willen nemen;
  - ouders bij de zorg te ondersteunen;
  - beslissingen van ouders te accepteren;
  - met ouders te bespreken hoe zij anders kunnen handelen als hun handelwijze tot dan toe niet bijdraagt aan de genezing van het kind.

Artikel 4

Kinderen en ouders hebben recht op informatie. De informatie wordt aangepast aan leeftijd en bevattingvermogen van het kind.

Annotaties

- Informatie aan KINDEREN
  - is gebaseerd op leeftijd en bevattingvermogen en houdt rekening met de ontwikkelingsfase waarin het kind verkeert;
  - gaat uit van wat het kind op het betreffende moment aankan;
  - houdt rekening met wat het kind op dat moment kan opnemen en met wat het kind zelf wil;
  - stimuleert het stellen van vragen, geeft antwoord op vragen en stelt kinderen gerust als blijkt dat zij bezorgd of angstig zijn;
  - omvat gepaste mondelinge, audiovisuele en schriftelijke informatie, aangevuld met illustratieve voorbeelden, spel of andere communicatiemiddelen;
  - wordt altijd gegeven in aanwezigheid van de ouders (overmachtsituaties daargelaten).

- Informatie aan OUDERS
  - is helder en begrijpelijk;
  - houdt rekening met de gemoedstoestand waarin de ouders verkeren, met name met hun gevoelens van angst, verdriet, schuld, ongerustheid of spanning als gevolg van de ziekte van hun kind;
  - stimuleert het stellen van vragen;
  - bevredigt de behoefte aan informatie door ouders te wijzen op extra informatiebronnen, patiëntenverenigingen of mogelijkheden tot contact met lotgenoten.

Informatie aan ouders houdt ook het recht in op inzage in het medische en het verpleegkundige dossier van hun kind, behoudens de beperkingen die daaraan door de wet worden gesteld.

Kinderen kunnen er bezwaar tegen maken dat hun ouders hun dossiers inzien op voorwaarde dat zij voldoende in staat zijn de situatie te begrijpen. In zo'n geval gaan artsen en verpleegkundigen met uiterste zorgvuldigheid te werk bij het inschatten van de situatie. Het kind wordt bescherming, raad en steun geboden. Ook de ouders wordt steun en raad geboden, zo nodig van een psycholoog of maatschappelijk werker.

- Om tegemoet te komen aan de behoeften van zowel het kind als de ouders moet de informatie
  - worden verstrekt in een continu proces vanaf opname tot ontslag van de patiënt;
  - ook bijzonderheden bevatten over de zorg na het ontslag uit het ziekenhuis;
  - worden verstrekt in een rustige en veilige omgeving, in een besloten ruimte waar men niet wordt gestoord;
  - worden verstrekt door ervaren medewerkers die informatie op begrijpelijke wijze overbrengen en daar voldoende tijd voor (kunnen) uittrekken;
  - zo vaak als nodig is worden herhaald om te bereiken dat zij door kind en/of ouders wordt begrepen.
- Bij kind en ouders wordt gecheckt of zij de informatie hebben begrepen.
- Het kind zelf of een broertje of zusje wordt niet gebruikt als tolk.

Maatregelen worden genomen om pijn, lichamelijk ongemak en emotionele spanningen te verlichten.

- Om spanning, angst en pijn bij kinderen te verminderen
  - worden preventieve maatregelen genomen die zijn aangepast aan de individuele behoeften van het kind;
  - worden informatiemateriaal en voorlichtingsprogramma's aangeboden;
  - wordt voorafgaande aan een geplande procedure informatie gegeven;
  - worden ouders gestimuleerd om bij hun kind te blijven en worden broertjes/zusjes en leeftijdgenoten aangemoedigd contact met het kind te houden;
  - worden spel en andere recreatieve activiteiten aangeboden die passen bij de leeftijd en de ontwikkelingsfase van het kind;
  - wordt pijn gedurende behandelingen en onderzoeken en vóór en na operatieve ingrepen effectief en volgens de laatste inzichten en methodes voorkomen en bestreden;
  - worden voldoende rustperiodes tussen behandelingen in acht genomen;
  - worden ouders van een kind dat stervende is, geholpen om hun kind bij te staan;
  - worden gevoelens van isolatie en hulpeloosheid voorkomen;
  - wordt getracht handelingen of situaties die volgens het kind angst en spanning teweegbrengen, te vermijden of in frequentie te verminderen;

- worden angsten en zorgen van het kind erkend en wordt actie ondernomen ook wanneer deze gevoelens niet expliciet worden geuit;
- wordt geanticipeerd op situaties die kinderen als angstig kunnen ervaren zoals isolatie of de lichamelijke toestand van medepatiënten in hun nabijheid;
- wordt gezorgd voor huiselijke en kindvriendelijk ingerichte kamers waar kinderen en ouders zich kunnen terugtrekken;
- wordt elke vorm van dwang vermeden.
- Om onvermijdbare spanning, pijn en lijden te verlichten
  - wordt ouders en kinderen manieren aangereikt om met pijn of handelingen die als vervelend worden ervaren, om te gaan;
  - worden ouders ondersteund en worden maatregelen genomen om te voorkomen dat ouders overbelast raken;
  - wordt het maatschappelijk werk of een psycholoog ingeschakeld als ouders daar behoefte aan hebben;
  - wordt contact gelegd met geestelijk verzorgers, zelfhulpgroepen, patiëntenverenigingen en andere organisaties als ouders daar behoefte aan hebben.

Artikel 5

Kinderen en ouders hebben recht op alle informatie die noodzakelijk is voor het geven van toestemming voor onderzoeken, ingrepen en behandelingen.

Annotaties

- Het recht op de informatie die nodig is om toestemming te kunnen geven ('informed consent') vereist dat zorgverleners
  - kind en ouders adequate informatie geven over de gezondheidstoestand van het kind, het doel van het onderzoek of de behandeling, de aard van het onderzoek of de behandeling en de te verwachten resultaten en mogelijke risico's van het onderzoek of de behandeling;
  - kind en ouders adequate informatie geven over andere in aanmerking komende vormen van behandeling of onderzoek;
  - kind en ouders zodanig advies en ondersteuning bieden dat zij in staat zijn de voorgestelde handelwijze te beoordelen;
  - waardering hebben voor en gebruik maken van alle bij ouders en kind aanwezige kennis en ervaring, alsmede van hun waarnemingen en beschrijvingen betreffende de gezondheidstoestand van het kind.

Kinderen worden beschermd tegen overbodige behandelingen en onderzoeken en tegen oneigenlijk gebruik van persoonlijke gegevens.

- Elke vorm van medische behandeling of onderzoek wordt achterwege gelaten als (vooraf vaststaat dat) het kind aan de behandeling of het onderzoek geen voordeel kan ontlenen.

Artikel 6

Kinderen worden in het ziekenhuis gehuisvest en verzorgd samen met kinderen in dezelfde leeftijds- en/of ontwikkelingsfase.

Annotaties

- De zorg voor kinderen op een kinderafdeling omvat (maar is niet beperkt tot)
  - het zorgen voor rust;
  - het aanbieden van ontspanning en afleiding;
  - het ondernemen van gezamenlijke activiteiten met kinderen in dezelfde ontwikkelingsfase;
  - het ondernemen van gezamenlijke activiteiten met kinderen van diverse leeftijdsgroepen;
  - het realiseren van speciale accommodatie voor adolescenten;
  - het nemen van beschermende maatregelen voor kinderen met specifieke ziekten.
- Aan de speciale behoeften van adolescenten wordt voldaan door te zorgen voor specifieke voorzieningen als een eigen recreatieruimte, pantry, radio, tv, computer en dergelijke.
- Elke vorm van scheiding tussen of afzondering van kinderen op grond van (etnische) afkomst wordt vermeden.

Kinderen worden niet samen met volwassenen verpleegd.

- Het is onacceptabel om kinderen en volwassenen gezamenlijk op een afdeling onder te brengen.
Dit houdt in dat
  - kinderen niet worden verpleegd op afdelingen voor volwassenen;
  - volwassenen niet worden verpleegd op kinderafdelingen;
  - de ruimten voor onderzoek en behandeling van kinderen zijn gescheiden van de ruimten voor onderzoek en behandeling van volwassenen. Dat geldt ook voor de spoedeisende hulp, het operatiecomplex (inclusief de verkoeverkamer), de polikliniek en de dagbehandeling.

Er bestaat geen leeftijdsgrens voor bezoekers.

- Bezoekuren voor kinderen (broertjes en zusjes, vrienden en vriendinnen) worden niet beperkt op grond van de leeftijd van de jonge bezoekers, maar uitsluitend op grond van de gezondheidstoestand van het zieke kind en die van de bezoekende kinderen.

Artikel 7

Kinderen hebben recht op mogelijkheden om te spelen, zich te vermaken en onderwijs te genieten al naar gelang hun leeftijd en lichamelijke conditie. Kinderen hebben recht op verblijf in een stimulerende veilige omgeving waar voldoende toezicht is en die berekend is op kinderen van alle leeftijdscategorieën.

Annotaties

- De ruimten waarin de kinderen verblijven, voldoen aan de leeftijds- en situatiegebonden behoeften van kinderen. Dit geldt ook voor de afdeling dagbehandeling of andere plaatsen waar kinderen worden behandeld of onderzocht.
- Uitgebreide mogelijkheden voor spel, recreatie en ontwikkeling worden bereikt door
  - een ruime keuzemogelijkheid uit geschikt spelmateriaal aan te bieden;
  - voldoende gelegenheid voor spel te bieden gedurende alle zeven dagen van de week;
  - tegemoet te komen aan de vermogens van kinderen van elke leeftijdscategorie;
  - creatieve activiteiten bij alle kinderen te stimuleren;
  - te zorgen voor continuering van onderwijs, aangepast aan het niveau van het kind.
- Er zijn voldoende pedagogisch medewerkers aanwezig en onderwijskrachten beschikbaar om te voldoen aan de behoeften van kinderen aan spel, ontspanning, ontwikkeling en onderwijs, ongeacht de aandoening en de leeftijd van de kinderen. Alle medewerkers die met kinderen te maken hebben, zijn bekend met de behoeften van kinderen aan spel en ontspanning.
- De gebouwde omgeving en de inrichting van de ruimten waar kinderen verblijven zijn afgestemd op de verschillende leeftijdscategorieën en op de patiëntencategorieën die in het betreffende ziekenhuis worden behandeld.

Artikel 8

Kinderen worden behandeld en verzorgd door medisch, verpleegkundig en ander personeel dat speciaal voor de zorg aan kinderen is opgeleid. Het beschikt over de kennis en de ervaring die nodig zijn om ook aan de emotionele eisen van het kind en het gezin tegemoet te komen.

Annotaties

- Artsen, verpleegkundigen en andere beroepsbeoefenaars die kinderen behandelen en verzorgen, zijn gespecialiseerd in de behandeling of verpleging van kinderen, hebben recente ervaring daarmee en hebben voldoende invoelingsvermogen om tegemoet te komen aan de specifieke behoeften van kinderen en ouders.
- Ziekenhuizen of andere gezondheidsinstellingen nemen geen kinderen op als er geen (of niet voldoende) artsen en verpleegkundigen werkzaam zijn die gespecialiseerd zijn op het gebied van de pediatrie en over recente kennis en ervaring beschikken.

- Wanneer een kind moet worden behandeld door een specialist die niet specifiek in de pediatrie is gespecialiseerd, gebeurt dit altijd in samenwerking met een collega die op dit gebied wel is gekwalificeerd.
- Artsen en verpleegkundigen zijn in staat om elke vorm van misbruik van een kind te onderkennen en er op de juiste wijze op te reageren.
- Hulpverleners houden hun vakbekwaamheid, inzicht en ontvankelijkheid voor de noden van het kind op hoog niveau door training, bijscholing en begeleiding.
- Kennis van de behoeften van ouders en de bekwaamheid om daarmee om te gaan zijn voor hulpverleners een voorwaarde om ouders te kunnen steunen bij de zorg voor hun kind.
- Indien nodig wordt ouders extra steun verleend of wordt vervangende zorg voor het kind geregeld om de druk op de ouders te verlichten.
- Artsen en verpleegkundigen steunen ouders in het bijzonder tijdens een kritieke fase. Dit geldt zeker in het geval dat het kind zich in een levensbedreigende situatie bevindt.
- Als een kind stervende is, krijgen het kind en de ouders alle steun, zorg en hulp die zij nodig hebben. Artsen en verpleegkundigen zijn geschoold in rouwbegeleiding. Informatie over de doodsoorzaak van een kind wordt de ouders gegeven in een persoonlijk gesprek, met medeleven en begrip en in een besloten ruimte waar men niet wordt gestoord.

Artikel 9

Kinderen hebben recht op verzorging en behandeling door zoveel mogelijk dezelfde personen, die onderling optimaal samenwerken.

Annotaties

- Zorg en behandeling worden gekenmerkt door continuïteit en worden zoveel mogelijk door dezelfde verpleegkundigen en artsen verleend.
- Continuïteit van zorg en behandeling omvat zowel de ziekenhuiszorg en de dagbehandeling als de thuiszorg. Zij wordt bereikt door samenwerking van alle betrokkenen als team, met een goede onderlinge communicatie.
- Teamwerk vereist een beperkt aantal vaste hulpverleners, die als groep samenwerken op basis van elkaar aanvullende kennisniveaus en met elkaar overeenkomende kwaliteitsstandaarden gericht op het fysiek, emotioneel, sociaal en psychisch welzijn van het kind.

Artikel 10

Kinderen hebben het recht met tact en begrip te worden benaderd en behandeld. Hun privacy wordt te allen tijde gerespecteerd.

Annotaties

- Tact en begrip in de omgang met kinderen houden in dat
  - wordt erkend dat het kind er recht op heeft kind te zijn;
  - de waardigheid, de mening, de behoeften, de individualiteit en het ontwikkelingsniveau van het kind worden gerespecteerd en dat rekening wordt gehouden met elke handicap of speciale aandoening;
  - duidelijk wordt gemaakt dat de zorgverleners bereid zijn tot dialoog;
  - wordt gezorgd voor een vriendelijke en veilige sfeer;
  - rekening wordt gehouden met speciale gewoonten en culturele of religieuze waarden en gebruiken van kinderen en ouders.
- De privacy van kinderen wordt te allen tijde gewaarborgd, ongeacht hun leeftijd of ontwikkelingsfase.
Dit houdt voor ouders en hulpverleners in dat zij
  - voorkomen dat kinderen onbedekt te kijk liggen;
  - kinderen beschermen tegen behandeling en gedrag die het zelfrespect aantasten of maken dat het kind zich belachelijk of vernederd voelt.

Dit houdt voor kinderen in dat zij het recht hebben om:

- zich terug te trekken om alleen te zijn;
- in afzondering en ongestoord met artsen en verpleegkundigen te kunnen praten;
- ongestoord samen te kunnen zijn met naaste familie en vrienden.